

Policy-making in the Corona crisis and its impact on the political and economic performance of society

Mehdi Mazinani*

Mohammad Reza Mayeli**

Abstract

The political and economic performance of a society is affected by various factors, some of which are internal and some external. The challenge today is the corona crisis, which has greatly affected human life. Therefore, the present study tries to examine the policies adopted by the government in the Corona crisis and their impact on the political and economic performance of society and by answering the question of whether the policies adopted by the government and the government during the Corona crisis Has it been effective? And what have been its effects on the political and economic performance of the society ?, to analyze the policies of the Corona crisis and to offer solutions to get out of this crisis. And using up-to-date sources to try to provide a citationable result. According to the results, the way the government and the government deal with the Corona crisis has led to many criticisms, so that the irresponsibility of key institutions and agencies in times of crisis and the lack of integrated crisis management in public opinion and society has played a role.

Keywords: politics, crisis, corona, political performance, economic performance.

* Department of Political Science - Political Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, m.,mazinani55@gmail.com

** Department of Political Science - Political Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author), Mr_mayeli42@yahoo.com

Date received: 02/10/2020, Date of acceptance: 20/01/2021



Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

سیاست‌گذاری در بحران کرونا و تأثیر پیامدهای آن بر عملکرد سیاسی و اقتصادی جامعه

مهدی مزینانی*

محمد رضا مایلی**

چکیده

عملکرد سیاسی و اقتصادی یک جامعه متأثر از عوامل گوناگونی است که برخی از این عوامل داخلی و برخی دیگر خارجی هستند. چالش امروزه بحران کرونا است که زندگی بشر را به شدت تحت تأثیر قرار داده است. بنابر این، پژوهش حاضر سعی دارد سیاست‌های اتخاذ شده توسط دولت در بحران کرونا و تأثیر آنها را بر عملکرد سیاسی و اقتصادی جامعه مورد بررسی قرار داده و با پاسخ به این سوال که آیا سیاست‌های اتخاذ شده توسط حاکمیت و دولت در زمان بحران کرونا اثر بخش بوده؟ و اثرات آن بر عملکرد سیاسی و اقتصادی جامعه چگونه بوده است؟، سیاست‌گذاری‌های بحران کرونا را تحلیل کرده و راهکارهایی را برای برون رفت از این بحران ارائه نماید. در این راستا از نظریات فروید و بحث غریزه مرگ استفاده شده و از روش کتابخانه‌ای و با استفاده از منابع به روز سعی شده نتیجه‌ای قابل استناد ارائه گردد. بر اساس نتایج، نحوه برخورد حاکمیت و دولت با بحران کرونا نقدهای بسیاری را در پی داشته است به گونه‌ای که

* دانشجوی گروه علوم سیاسی - جامعه‌شناسی سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران،

ایران، m.mazini55@gmail.com

** استادیار گروه علوم سیاسی - جامعه‌شناسی سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران،

ایران (نویسنده مسئول)، Mr_mayeli42@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۰۳، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۰۱



Copyright © 2018, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

مسئولیت‌گریزی نهادها و دستگاه‌های اصلی در زمان بحران و عدم وجود مدیریت یک‌پارچه بحران در افکار عمومی و جامعه نقش بسته است.

کلیدواژه‌ها: سیاست، بحران، کرونا، عملکرد سیاسی، عملکرد اقتصادی.

۱. مقدمه

ماهیت زندگی بشر همواره با بحران همراه بوده است. اهم بحران‌ها شامل مواردی بوده است که بقا را در معرض خطر قرار داده‌اند. بقای بشر موردی است که زیرمجموعه‌های بسیاری را شامل می‌شود و عوامل مختلفی هستند که می‌توانند انسان را در معرض خطر قرار دهند. مانند عوامل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی.

بحران‌هایی که بیشتر زندگی بشر را تهدید می‌کنند امروزه عواملی هستند که سلامت جسم و روان را در معرض تهدید قرار می‌دهند. برای این امر می‌توان رواج بیماری کرونا را مثال زد. شیوع این بیماری آسیب‌های بسیاری را برای جمعیت جهان ایجاد کرده است. روزانه بالغ بر هزاران نفر جان خود را از دست می‌دهند و چندین هزار نفر در اثر بیماری دچار آسیب‌های جسمی بسیاری می‌شوند. آسیب‌هایی که تا مدت‌ها ذهن و روان و جسم انسان را درگیر خواهد کرد.

آسیب‌های ایجاد شده بشر را وادار نمود تا به تحقیق و تفحص در زمینه بحران کرونا بپردازد. بخشی از نتیجه تحقیقات اندیشمندان بزرگ در زمینه بحران کرونا در این بخش ارائه خواهد شد تا محدوده تحقیقاتی مشخص شود.

حاجی‌ده‌آبادی (۱۳۹۹) در پژوهش خود بیان کردند که بحران کرونا موجب بحران سیاست جنایی شده است و اگر چاره‌اندیشی لازم نشود ممکن است این بحران منجر به مشروعیت بخش مدل اقتدارگرای فراگیر سیاست جنایی شود که نتیجه آن تحدید روزافزون آزادی‌های فردی و افزایش خودکامگی دولت‌ها خواهد بود. پیشوائی (۱۳۹۹) نیز بیان کرده است که بحران کرونا از لحاظ تلفات و آسیب، شبیه جنگ جهانی دوم است.

نوحی و همکاران (۱۳۹۹) مطرح کردند که سلامت معنوی و مقابله مذهبی می‌تواند اضطراب مرگ را در بیماران مبتلابه کرونا پیش‌بینی کند و با تقویت ابعاد معنویت می‌توان اضطراب مرگ ناشی از بیماری را در بیماران مبتلابه کرونا کاهش داد. محدث اردبیلی، جوادیان، آزادمنش و مکیان، (۱۳۹۸) بیان کردند که در عصر حاضر با وجود

فناوری پیشرفته، علاوه بر افزایش رفاه اجتماعی گاهی انسان را دستخوش تغییراتی می‌کند. بیماری کرونا شاید به‌نوعی محصول همین پیشرفت صنعتی باشد. گرچه هنوز برای تشخیص علل بیماری زود است و گمانه‌زنی‌های مختلف، انتقال آن از خفاش به انسان یا حتی جنگ بیولوژیکی را دور از ذهن در نظر نمی‌گیرد ولی آنچه حائز اهمیت است ابتدا تعریفی کلی از این بیماری است که باید با دقت صورت گیرد تا نیا به مداخلات مؤثر آن پرداخته شود.

محمدی (۱۳۹۸) در پژوهش خود بیان کردند که کرونا تأثیر منفی بر اقتصاد دولت‌ها گذاشته است و این امر ربطی به پیشرفته یا غیر پیشرفته بودن جوامع ندارد. ایالت متحده آمریکا و اروپا که سرآمدان پیشرفت شناخته می‌شوند در این زمینه ضررهای بسیاری را متحمل شده‌اند و این امر نشان می‌دهد که بحران کرونا به‌عنوان یک ویروس فلج‌کننده، پایه‌ها زندگی جامعه را در کلیه جنبه‌ها تحت تأثیر قرار داده است.

ایروپل (۲۰۲۰) در پژوهش خود بیان کرد که در زمان کرونا سیاست‌ها ضعیف عمل کرده و این عمل موجب شده است که جرائم افزایش یابد. مانند افزایش جرائم در زمینه جرائم مالی، کلاهبرداری و سایبری.

ژانگ و همکاران (۲۰۲۰) در مقاله خود ضمن بیان توضیحاتی در مورد ویروس کرونا، به اثراتی که این ویروس بر زندگی گذاشته است توجه شد. ضمن اینکه بیان شده است که اثرات این ویروس زمانی آشکارتر می‌شود که ویروس از لحاظ ظاهری مهار شود. در این زمان مسائل روانی، سیاسی و اجتماعی بروز می‌یابند و باید برای آن‌ها چاره اندیشیده شود. با توجه به پیشینه مطرح شده و آنچه در سایت‌های تحقیقاتی مطرح و معتبر مشهود بود، مقالات بسیاری در مورد اثرات کرونا نگارش شده است. اما آنچه به چشم می‌خورد این است که بیشتر بر مسائل زیستی تأکید شده است و مسائل روانی، سیاسی و اجتماعی نادیده انگاشته شده است. لذا اولین نقطه تمایز این پژوهش با سایر پژوهش‌ها در این است که ارتباط بین روابط سیاسی و بحران کرونا را مورد تحلیل قرار داده است. دیگر این که بحث غریزه مرگ، که سررشته طولانی در مباحث روانکاوی داشته است، از جمله مباحثی است که در مورد بیماری‌ها و بحران‌هایی که درصد بالایی از جمعیت را درگیر می‌کند، صحبت بسیاری دارد. زمانی که از بحران کرونا صحبت می‌کنیم و قصد داریم اثرات آن را بررسی نماییم، باید مطابق با یک نظریه این تحلیل صورت گیرد

تا بتوان به آن استناد کرد. در این زمینه نظریات فروید و بحث غریزه مرگ وی می‌تواند بسیار راهگشا باشد چراکه در این بحران، مسئله مرگ و اضطراب آن، مسئله‌ای است که کلیه امور مادی و معنوی و روابط بشر را تحت تأثیر قرار داده است. لذا دومین جنبه تمایز این پژوهش با آنچه در گذشته مطرح شده است در این است که مبنای کار خود را یک نظریه اصیل و مستند قرار داده است.

۲. بیان مسئله

هر بحران ایجاد شده مجموعه‌ای از راهکارها را می‌طلبد تا افراد در معرض آسیب، بتوانند از مضرات بحران در امان بمانند. این امر را در علم، با عنوان سیاست می‌شناسند. در واقع سیاست به مجموعه‌ای تصمیمات گفته می‌شود که در آن منافع گروهی از افراد در نظر گرفته می‌شود و سعی می‌شود که نهایت تلاش صورت گیرد تا کمترین آسیب و بیشترین منفعت نصیب گروه هدف گردد. سیاست‌ها امروزه توسط سیاستمداران و یا بزرگان یک کشور اعمال می‌شوند. به عنوان مثال در زمان جنگ بین ایران و عراق، به عنوان یک بحران ملیف سیاست اتخاذ شده توسط رهبران ایران این بود که افراد برای حفاظت از کشور به صحنه وارد شوند و از خاک و مال و ناموس خود دفاع کنند. این تصمیم با توجه به شرایط موجود اتخاذ شد. شرایطی که انسان را ملزم به حضور در جامعه می‌کرد. در زمان انقلاب نیز شرایط مشابهی وجود داشت. مردم باید به صحنه می‌آمدند و دوشادوش یکدیگر به اعتراض می‌پرداختند. نتیجه این اعتراضات، در نهایت پیروزی انقلاب اسلامی و هم‌چنین پیروز شدن در جنگ بود.

اما گاهی شرایط موجود در جامعه التزامات جدیدی را ایجاد می‌کند و منجر به شکل‌گیری سیاست‌های متفاوتی می‌شود. نمونه این امر را در شرایط ایجاد شده توسط بحران کرونا در جامعه جهانی می‌توان مشاهده نمود. بیماری کرونا و ویروس، یک بیماری تنفسی است که توسط یک ویروس در بدن ایجاد می‌شود. این بیماری اولین بار در سال ۲۰۱۹ در شهر ووهان چین شناسایی شد. محققان بیماری کرونا را جزء بیماری‌های عفونی قلمداد کرده‌اند که علائمی مانند تب، سرفه خشک، خستگی و تنگی نفس را در فرد ایجاد می‌کند. طی اولین تحقیقات در چین مشخص شد که ۱۸/۵ درصد از بیماران مبتلابه کرونا، به مرحله شدید می‌رسند. این بیماری با سندروم اختلال تنفسی، شوک سپتیک،

اسیدوز متابولیک و خونریزی و عملکرد انعقادی مشخص می‌شود (ژونگ، لو، لی و همکاران: ۲).

علت اصلی انتقال این ویروس بعد از گذشت یک سال هنوز نامشخص است و هر روز نوع جدیدی از آن در کشورها نمود پیدا می‌کند اما طبق نظرات محققین، این ویروس چیزی شبیه ویروس سارس است که می‌تواند از طریق حیوان به انسان انتقال یابد (پاول و همکاران، ۲۰۲۰: ۳). طبق درصد تخمین دانشمندان، هر مورد کرونا ویروس می‌تواند ۴ نفر را آلوده کند. همچنین آمار مبتلایان به ویروس کرونا بعد از ۱۷ ژانویه در مقایسه با نیمه اول ژانویه سال ۲۰۲۰، ۲۱ برابر افزایش یافته است (ژانو، ۲۰۲۰). میزان مرگ‌ومیر ناشی از ویروس کرونا توسط سازمان بهداشت جهانی، ۲٪ گزارش شده است (نیشارا، ۲۰۲۰: ۳).

انواع جدیدی از این نوع ویروس که موجبات ترس و اضطراب و ایجاد خلل در زندگی را ایجاد کرده است، ویروس کرونای انگلیسی و نوع جدیدتر، ویروس کرونای آفریقای جنوبی است که دانشمندان را دچار سردرگمی کرده است. آزمایشات بالینی در زمینه تولید واکسن برای آن ویروس، تا کنون با شکست مواجه شده است. شرکت فایزر، که اعلام کرد آزمایشات بالینی را با موفقیت پشت سر گذاشته است نتوانست در تست انسانی موفقیتی کسب کند. چندین شرکت دیگر نیز در حال آزمایش بر روی واکسن کرونا می‌باشند از جمله جمهوری اسلامی ایران که تا کنون نتوانسته است در کلیه آزمایشات موفق باشد. این امر نشان می‌دهد، با ویروسی مواجه هستیم که قدرتمند است و می‌تواند زندگی انسان را با اختلال جدی روبه‌رو کند (مقصودی، ۱۳۹۹).

خوشبختانه شرکت‌های دانش‌بنیان در جمهوری اسلامی ایران، موفق شده‌اند که آزمایشات انسانی را با موفقیت پشت سر بگذارند و این امر نشان دهنده این است که سیاست‌مداران در زمینه پیشگیری و درمان این ویروس تا حدود زیادی موفق بوده‌اند. اما مسئله‌ای که در این بین وجود دارد سیاست‌های مطرح‌شده در زمینه بحران کرونا و مهم‌تر از آن عملکرد سیاسی و اقتصادی دولت در این زمینه بوده است. کشورهای دنیا در زمینه سیاسی و اقتصادی تصمیمات متفاوتی اتخاذ کرده‌اند. کشور جمهوری اسلامی ایران نیز در زمینه سیاسی و اقتصادی تصمیماتی گرفته شده است که نتیجه آن را از خلال همین سیاست‌ها می‌توان مشاهده کرد (خسروی، ۱۳۹۹).

وقوع ویروس کرونا در جهان موجب یک اضطراب همگانی شد. اضطرابی که نتیجه آن را می‌توان در رکود اقتصاد، افزایش مشکلات روانی، تعطیلی کارخانه‌ها، ورشکستگی سرمایه‌داران و فعالین اقتصادی و ... مشاهده کرد. تمامی این موارد نشان می‌دهد که چرخ‌های اقتصاد و در نتیجه چرخ‌های سیاست کشورها در حال رکود است (فراحتی، ۱۳۹۹).

از سیاست‌های مطرح شده در زمان کرونا می‌توان به طرح فاصله‌گیری اجتماعی، تعطیلی کارخانه‌ها و کارگاه‌ها و تولیدی‌ها اشاره کرد. در دوره اوج گیری ویروس کرونا، دولت تصمیمی گرفت که به موجب آن کلیه فروشگاه‌ها، کارخانه‌ها و نهادهای غیرضروری تعطیل شدند و یا با حداقل کارکنان به کار خود ادامه دادند. این امر موجب ورشکسته شدن برخی افراد گشت.

از دید سیاستمداران این امر موجب گشت که زنجیره انتقال قطع شود و از شیوع ویروس جلوگیری به عمل آید. اما مردم نظرات متفاوتی داشتند. اقتصاد نامناسب خانواده‌ها موجب گشت که اعتراضاتی در این زمینه صورت گیرد. لذا در این پژوهش در پی یافتن این نکته هستیم که جامعه به طور کل در دوران بحران کرونا، در زمینه سیاست و اقتصاد چه عملکردی از خود نشان داده است. و یا به عبارت دیگر قصد داریم عملکرد سیاسی و اقتصادی جامعه را مورد بررسی قرار دهیم (حاجی‌ده ابادی، ۱۳۹۹).

۳. فرضیه‌های پژوهش

۱. سیاست‌های مطرح شده در دوران بحران کرونا، موجب ایجاد تغییر در عملکرد سیاسی جامعه خواهد شد.
۲. سیاست‌های مطرح شده در دوران بحران کرونا، موجب ایجاد تغییر در عملکرد اقتصادی جامعه خواهد شد.

۴. تعریف مفاهیم اصلی

سیاست: اتخاذ تصمیم تخصصی، پیاده سازی بهترین راه و روش برای منافع فردی یا گروهی و جمعی در برابر چالش‌های احتمالی یا پیش رو (بشیریه، ۱۳۸۲: ۲۱۳).

بحران: بحران پیشامدی است که به صورت ناگهانی و گاهی فزاینده رخ می‌دهد و به وضعیتی خطرناک و ناپایدار برای فرد، گروه یا جامعه می‌انجامد. بحران باعث به‌وجود آمدن شرایطی می‌شود که برای برطرف کردن آن، نیاز به اقدامات اساسی و فوق‌العاده است. بحران‌ها بر حسب نوع و شدت متفاوتند. بحران یک فشارزایی بزرگ و ویژه است که باعث در هم شکسته شدن انگاره‌های متعارف و واکنش‌های گسترده می‌شود و آسیب‌ها، تهدیدها، خطرها و نیازهای تازه‌ای به وجود می‌آورد (حسینی، ۱۳۸۵: ۲۵).

کرونا: نام کرونا ویروس برگرفته از ظاهر تاج خورشیدی ناشی از این اسپایکها است. تاکنون چهار جنس از کرونا ویروسها به نامهای آلفا، بتا، گاما و دلتا شناسایی شده و کرونا ویروس مرس در جنس بتا کرونا ویروس از زیر خانواده کرونا ویروس قرار گرفته است (ماهد و همکاران، ۲۰۱۶).

۵. روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع تحلیل محتوا است. تحلیل محتوا روشی به‌منظور دستیابی به ویژگی‌های مختلف پیام، دیدگاه‌ها و اندیشه‌های فرستنده پیام، علل صدور پیام و آثار پیام است و برای تجزیه و تحلیل عینی و منتظم پیام‌های مختلفی که از طرق گوناگون مبادله می‌شود به کار می‌رود. آنچه در این تعریف اهمیت دارد شروط عینیت، انتظام و عمومیت است. عینیت به این معنی است که هر مرحله از فرایند پژوهش باید بر اساس قواعد، احکام و روش‌های مشخص انجام گیرد. انتظام به این معنی است که دایره شمول محتوا باید بر طبق قواعد کاربردی ثابتی مشخص گردد. این شرط آشکارا، تحلیل‌هایی را که فقط به دنبال جمع‌آوری داده‌های تأیید کننده فرضیه‌های پژوهشگر هستند طرد می‌کند. و عمومیت به این معنی است که یافته‌ها ارتباط نظری باهم داشته باشند، اطلاعات توصیفی صرف درباره محتوا، بدون ارتباط با دیگر ویژگی‌های اسناد یا خصوصیات فرستنده و گیرنده پیام، ارزش چندانی ندارد.

۶. چهارچوب نظری

بیماری کرونا صرفنظر از ماهیت پزشکی ناشناخته‌اش، ابعاد منفی اقتصادی، سیاسی و اجتماعی ناشناخته‌ای هم دارد. این تحولات اگرچه پیش از این در مقیاسی کوچک‌تر، در مورد سارس به گونه‌ای تجربه شده بود اما وسعت جغرافیایی تهدید کرونا، چنان تأثیری بر همه حوزه‌های زندگی انسان‌ها گذاشته است که شاید در آینده، از سال ۲۰۲۰ میلادی به‌عنوان نقطه‌ی عطفی در تاریخ بشر یاد شود.

این بیماری و همه‌گیری جهانی آن، ملت‌ها را به بازنگری در اصولی واداشته است که پیش از این سال‌ها برای به دست آوردن آن‌ها تلاش کرده بود. هراس از کرونا، حتی در اروپا مرزها را به بسته شدن کشاند و کشورهایی که به دنبال یکپارچه شدن بودند، اکنون هرکدام به دنبال راه‌حلهای خود می‌گردند. در واقع کرونا تحولاتی را آشکار ساخت که احتمالاً بدون وقوع این بیماری تا سال‌ها عیان نمی‌شدند. مفاهیمی همچون جهانی‌سازی و بهبود در روابط بین‌الملل، همزیستی مسالمت‌آمیز و جذب گردشگران خارجی که همواره مثبت بودند، با چالش‌هایی مواجه شده‌اند که دانشمندان را به فکر اندیشیدن چاره‌ای برای گریز از آسیب‌های این حوزه انداخته است.

پاندمی کرونا، با چنان سرعتی باورنکردنی هنجارها و ارزش‌های اجتماعی را پیرایه می‌کند که باورهای دیروز، خرافات امروز شده‌اند. تحولات ایجاد شده در پی پاندمی کرونا به حدی عمیق بوده‌اند که به گفته یووال نواح هراری، کل کشورها به موش آزمایشگاهی در آزمایش‌های فراگیر اجتماعی تبدیل شده‌اند. چراکه دولت‌ها و مؤسسه‌های تجاری به دنبال بررسی پیامدهای کار و آموزش در خانه و از راه دور هستند؛ اقداماتی که هرگز در شرایط عادی با آنها موافقت نمی‌شد.

۷. عملکرد سیاسی

نظام سیاسی، نظامی است که به امور سیاسی و دولتی می‌پردازد، این نظام اغلب با نظام حقوقی، نظام اقتصادی، نظام فرهنگی و دیگر نظام‌های اجتماعی مورد مقایسه قرار می‌گیرد. البته این دیدگاه بسیار ساده‌ای از یک نظام بسیار پیچیده‌تر است که به مقوله‌هایی از

این قبیل می‌پردازد که چه کسی باید درمسند قدرت باشد، مسائل و امور مذهبی چگونه باید مدیریت شوند و دولت باید چه تأثیری بر مردم و اقتصاد داشته‌باشد.

زمانی که از عملکرد سیاسی یک دولت سخن به میان می‌آید منظور بازدهی یک دولت در زمینه سیاست‌های اتخاذ شده است. و یا به عبارت دیگر منظور این است که یک کشور و جامعه چه فعالیت‌هایی در زمینه سیاست‌های اتخاذ شده، انجام داده است. در زمان بحران کرونا سیاست‌های بسیاری اعمال شده‌اند که شامل بخش سیاسی و اقتصادی می‌شوند.

در شرایط کنونی قضاوت درباره عملکرد نظام سیاسی در بحران کرونا بسیار زود است و باید با گذشت زمان، با فاصله‌ای دورتر و نگاه همه‌جانبه درباره آن به قضاوت نشست؛ زیرا اکنون در میانه راه مدیریت بحران هستیم و تا رسیدن به پایان آن ممکن است تصمیم‌ها و عملکردهای مختلفی صورت گیرد که تأثیر مثبت یا منفی در نتایج داشته‌باشد؛ بنابراین با توجه به این مسئله در شرایط کنونی، باید به چند نکته اشاره کرد. اصولاً در مدیریت بحران یکی از مهم‌ترین مسائل «شناخت و ارزیابی زمان و مکان و چگونگی واکنش در زمان و مکان مناسب» است. این مسئله در ذهن بخشی از افکار عمومی وجود دارد که «آیا شناخت زمان و مکان در مورد بیماری کرونا صحیح بوده است یا خیر»؛ به عبارت دیگر، آیا تصمیم‌گیران سیاسی و مدیران واکنش متناسب و به‌موقع به مسئله داشته‌اند؟ این مسئله ارتباط مستقیمی به چگونگی تصمیم‌گیری در فرایند مدیریت بحران کرونا نیز دارد و برخی معتقدند که زمان واکنش‌ها مناسب نبوده و تصمیم‌ها و اقدامات جدی دیرنگام صورت گرفته است. در این زمینه لازم است شفافیت لازم و اقناع افکار عمومی صورت گیرد.

اگر بخواهیم به دستاوردهای مسئله اشاره کنیم باید مدیریت بحران کرونا با سایر کشورهای درگیر مقایسه شود. وضعیت موجود نشان می‌دهد که ما هنوز در مدیریت بحران‌های این‌چنینی به چارچوب تدوین‌شده‌ای دست نیافته‌ایم و لازم است در این زمینه اقدامات مؤثری انجام دهیم تا در آینده دچار آشفتگی‌های مراحل اولیه نشویم. نکته دیگر مربوط به نیروهای مؤثر در مدیریت کرونا است که نشان می‌دهد، در مراحل اولیه هنوز تردیدهایی نسبت به گستره و عمق بحران کرونا وجود داشت که رسیدن به تشخیص صحیح در این خصوص طول کشید و در مواقعی اظهارنظرهای متناقض و گاهی متضادی موجب آشفتگی در عملکردها می‌شد؛ چراکه تربیون مشخصی برای تشریح وضعیت و نشر

اطلاعیها وجود نداشت. همچنین تعیین و هماهنگی نیروهای واکنش نسبت به بحران زمان بر بوده است. به عبارتی مدت زمانی طول کشید تا تقسیم وظایف میان نیروهای بهداشت و درمان، نیروهای دولتی، نیروهای نظامی و مردمی صورت گیرد؛ مسئله‌ای که در آن شرایط باعث از دست دادن فرصت مواجهه مؤثر با بحران کرونا شد. این مسائل اگرچه ممکن است مشکلاتی در مدیریت بحران به وجود آورده باشند؛ اما خود می‌تواند به‌عنوان دستاوردی به حساب آید که بر اساس آن بتوان چارچوب مدون و منسجمی برای مواجهه با چنین شرایطی فراهم کرد. البته بستگی دارد به اینکه پس از عبور از بحران کرونا بازتعریف و بازسازی مدیریت بحران را فراموش نکنیم. همچنین چگونگی پایان یافتن بحران و عادی‌سازی شرایط نیز از اهمیت زیادی برخوردار است؛ درک زمان شروع بحران همان‌قدر مهم است که درک زمان اعلام شرایط پایان آن اهمیت دارد.

۸. عملکرد اقتصادی

کرونا با شوک منفی به سمت عرضه اقتصاد به دلیل تعطیلی مشاغل و شوک منفی تقاضا در بسیاری از صنایع، اقتصاد دنیا را به سمت رکود پیش برده است. از آنجا که شاخص‌های بورس‌ها همانند نبض تپنده اقتصاد نشانگر وضعیت سلامت عمومی در اقتصادهای توسعه‌یافته است، اثر این شوک منفی بر اقتصاد در شاخص‌های بورس‌ها منعکس شد و سقوط‌های کم‌سابقه‌ای را رقم زد.

علاوه بر تمهیدات بهداشتی و احتیاطی اندیشیده شده برای کنترل بیماری و سرایت آن و تلاش برای دستیابی به واکسن این بیماری، مسئولین اقتصادی دولت و ارکان بازار سرمایه در تمامی کشورهای درگیر این بیماری، تدابیری اقتصادی برای کاهش اثرات سوء این بیماری بر اقتصاد اندیشیده‌اند. از جمله مهم‌ترین سیاست‌های اقتصادی به کار گرفته شده می‌توان به اعمال سیاست پولی انبساطی توسط بانک‌های مرکزی از طریق کاهش نرخ بهره و تسهیل مقداری اشاره کرد. همزمان با سیاست پولی انبساطی، اقداماتی در زمینه‌ی سیاست مالی نیز صورت گرفت از جمله کاهش عوارض و مالیات‌ها، پرداخت یارانه به واحدهای تولیدی کوچک در جهت کمک به پرداخت دستمزدها و در برخی کشورها پرداخت‌های بلاعوض و یارانه به عموم مردم.

ویروس کرونا یکی از مهم‌ترین بحران‌هایی است که اقتصاد ایران را بیش از هر چیز دیگری تحت تاثیر قرار داده البته این بحران و تاثیر آن بر رشد اقتصاد تنها مختص به ایران نیست بلکه به اقتصاد بزرگترین قدرت‌های دنیا مانند آمریکا و چین هم ضربه سخت وارد کرده است و در این ۲ کشور روند افزایش بیکاری شتاب گرفته است. کارشناسان اقتصادی بر این باور هستند که خطر ویروس کرونا به حدی است که می‌توان آن را آغازی بر وقوع یک رکود در اقتصاد جهانی دانست البته میزان اثرگذاری شیوع ویروس کرونا بر اقتصادهای مختلف یکسان نخواهد بود و شیوع این ویروس می‌تواند بر اقتصادهای تک‌بعدی و کشورهای که تحت تحریم قرار دارند، تأثیر قابل ملاحظه‌ای داشته باشد. از جمله اثرات جهانی شیوع ویروس کرونا عبارتند از افزایش بیکاری در جهان، تحمیل شوک‌های سنگین به اقتصاد دنیا، لطمه سنگین به تجارت خارجی چین و اکثر کشورهای درگیر کرونا، احتمال بسته‌شدن درهای دنیا به روی تجارت خارجی و ... اما چیزی که باعث وحشت مردم شده این است که حتی از زمان احتمالی پایان بحران کرونا خبری قطعی نیست هرچند باید گفت تقریباً تمام کشورها به یقین رسیده‌اند که دوران پرتلاطمی در حوزه اقتصادی خواهند داشت و طبعاً تلاطم اقتصاد جهانی نیز افزایش پیدا می‌کند.

در اوایل توسعه بیماری کرونا و قرنطینه جامعه، این بیماری از دو جنبه بر عملکرد بنگاه اقتصادی تاثیر گذاشته بود. یکی اینکه طرف تقاضا را محدود کرده است و خرید کردن کاهش پیدا کرد و از طرفی توان تولید بنگاه‌ها متوقف شده است فعالیت نیروی انسانی و ورود مواد اولیه و حمل و نقل کاهش پیدا کرده است و رکودی که ایجاد کرده دو طرفه (تولید و تقاضا) است. در حالیکه معمولاً رکودها در اقتصاد رکودهای یک طرفه است مثلاً در رکود تحریمی سمت تقاضا درگیر رکود می‌شود.

اقتصاد ایران نیز که پیش از ورود بیماری کرونا، توانسته بود تا حدودی از زیر بار فشار تحریم‌های ظالمانه و همه‌جانبه آمریکا خارج شده و رشد مثبتی در بخش غیرنفتی و اندکی بهبود پس از تخلیه اثر شوک تحریم را تجربه کند، با انتشار کرونا مواجه شد که محدودیت‌هایی را برای برخی از مشاغل و صنایع ایجاد کرد. این مشکلات در ادامه با کاهش قیمت نفت در نتیجه‌ی جنگ نفتی عربستان و روسیه تشدید شد. اگرچه درآمدهای حاصل از فروش نفت و فراورده‌های نفتی پیش از آن نیز بر اثر تحریم‌ها به طور قابل توجهی کاهش یافته بود.

در پی بروز شوک منفی حاصل از کرونا، مقامات اقتصادی کشور اقدام به اعمال سیاست‌های حمایتی از مشاغل آسیب‌پذیر و کاهش مالیات‌ها کرده‌اند. در بازار سرمایه ایران نیز شوک منفی ناشی از شیوع بیماری کرونا مشاهده شد اما خوشبختانه اثر شیوع این بیماری بر بازار سرمایه ملایم و مقطعی بود و شاخص بورس به روند مثبت خود بازگشت.

۹. سیاست‌های اتخاذشده دولت و پیامدهای سیاسی و اقتصادی

در این بخش به تفکیک سیاست‌هاتی مطرح شده، مورد بررسی قرار می‌گیرند و عملکرد جامعه در این مورد، در معرض بحث قرار می‌گیرد.

- ادامه پرواز و تبادلات ایران و چین علی‌رغم شیوع گسترده کرونا در چین

یکی از تصمیماتی که در ابتدای شیوع ویروس کرونا اتخاذ شد، ادامه فعالیت هواپیماهای مسافربری به مقصد چین بود. این امر موجب واکنش‌های شدیدی از سمت برخی مسئولین بالاخص وزیر بهداشت گردید. مردم نیز با این تصمیم مخالفت داشتند و آن سیاست را مخالف با مصالح عمومی جامعه می‌دانستند. دلیل مطرح شده برای این امر ازسوی دولت و سیاستمداران نیز نتوانست جامع را قانع کند. دلیل مطرح شده دال بر این امر بود که دولت موظف است اتباع خود را از کشور چین خارج کند و در قبال جان آن‌ها نیز مسئولیت دارد.

مردم و برخی نهادها این سیاست را پسندیده ندانستند و اذعان کردند که این امر ویروس کرونا را هر چه بیشتر رواج خواهد داد. و در ادامه مشاهده شد که این اتفاق رخ داد و بعد از پروازهای صورت گرفته، آمار مبتلایان به کرونا چندین برابر شد. مردم در قبال این سیاست طرح شده، عملکردی نداشتند و مجبور به تبعیت از تصمیم اتخاذ شده بودند (روزنامه صنعت، ۱۳۹۹).

- قرنطینه خانگی:

دولت ایران از سیاست فاصله‌گذاری اجتماعی و قرنطینه خانگی برای مقابله با کرونا استفاده کرد. ایرج حریرچی معاون وزیر بهداشت ایران در ابتدای بحران درباره‌ی قرنطینه گفت: «ما به هیچ وجه با قرنطینه موافق نیستیم. قرنطینه برای قبل از جنگ جهانی اول است برای طاعون و وبا.» سعید نمکی وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی نیز ۹ اسفند در حاشیه جلسه ستاد ملی مدیریت و مقابله با ویروس کرونا گفت: به چیزی به عنوان قرنطینه

شهرها اعتقاد نداریم و این روش را علمی نمی‌دانیم. برخی خواستار اعمال مقررات قرنطینه کامل در کشور شدند، اما نظرات کارشناسان مختلف این بود که دولت با توجه به تحریم‌های آمریکا قادر به اجرای قرنطینه نبود. بیان دیگر آنطور که صادق زیبا کلام می‌گوید به دلیل تحریم‌های آمریکا صادرات نفت ایران به شدت کاهش یافته و دولت راهی برای پرداخت حقوق ۷ میلیون نفر از افرادی که در نتیجه اعمال قرنطینه بیکار می‌شوند و همچنین پرداخت یارانه به خانوارها و پرداخت حقوق کارمندان دولت نداشت (خسروی، ۱۳۹۹).

ایرج حریرچی سخنگوی وقت وزارت بهداشت و معاون کل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در دهم فروردین سال ۱۳۹۹ عنوان کرد، قرنطینه در سطوح مختلفی اجرا می‌شود. ممنوعیت کامل بیرون آمدن از منزل که لاک‌داون (Lockdown) نامیده می‌شود تنها در شهر ووهان چین به اجرا درآمد. البته پیش از اجرای آن ۵ میلیون نفر از جمعیت ۱۲ میلیون نفری شهر را ترک کردند و دولت نیز مواد غذایی را به دست میلیون‌ها نفر دیگر می‌رساند. سیاست قرنطینه در کشورهای مختلف مشکلاتی ایجاد کرد، مثلاً عراق صادرات نفتی بالای سه میلیون در ماه به دلیل کاهش شدید قیمت نفت با مشکلات اقتصادی جدی روبرو شد و اعمال مقررات قرنطینه باعث ضربه بزرگی به اقتصاد عراق وارد کرد و باعث شد تا برخی از مردم برای دریافت غذای خیریه به مساجد مراجعه کنند. برخی از دولت‌های اعمال‌کننده قرنطینه نیز بر شکست این اقدام تأکید کردند. از جمله شبلی فراز وزیر اطلاع‌رسانی دولت پاکستان گفت اقتصاد این کشور تاب تحمل قرنطینه کامل را ندارد.

رئیس انجمن جامعه‌شناسی ایران درباره‌ی بازگشایی اماکن اداری، تجاری و مذهبی به «جهان‌صنعت»، سیدحسین سراج‌زاده گفت: «از نظر جامعه‌شناسی دولت هیچ‌گاه نباید با این سرعت اماکن اداری، تجاری و مذهبی را بازگشایی می‌کرد. به سبب بازگشایی تمام مراکز شرایط برای مردم بسیار عادی شده‌است» (سایت ایرنا، ۱۳۹۹).

- تلاش در جهت ساخت واکسن کرونا

- مجازی شدن تحصیل

۱۰. نتیجه‌گیری

سیاست‌های اتخاذی حاکمیت و دولت با بحران ناشی از شیوع ویروس کرونا، انتقادات بسیاری را در پی داشته است به گونه‌ای که مسئولیت‌گریزی نهادها و دستگاه‌های اصلی در زمان بحران و عدم وجود مدیریت یکپارچه بحران در افکار عمومی و جامعه نقش بسته است. چنین تصویری به صورت گسترده در رسانه‌های ضد انقلاب و معاند به افکار عمومی القا شده و در آینده خطراتی را در زمینه کاهش مشروعیت سیاسی در صورت جامعه‌پذیری القانات به شدت افزایش خواهد یافت. مدیریت بحران در زمان شیوع ویروس کرونا و ارائه تصویری مقتدر و قدرتمند از نحوه برخورد با مشکلات و چالش‌های موجود، باعث خواهد شد تا افکار عمومی وجود نیروهای قادر به حل بحران را بیش‌تر احساس کنند و مانع سواستفاده و تبلیغات سو دشمن شود.

مباحث اصلی در نقد رفتار حاکمیت و دولت در چند حوزه بروز پیدا کرده است. سیاست و بحران با یکدیگر گره خورده‌اند. ویروس کرونا از زمانی که در چین شیوع و اطلاع‌رسانی شد، به یکی از نگرانی‌های شهروندان و دولت‌های مختلف در زمینه این اپیدمی شد. از جمله انتقادات به سیاست‌های اتخاذی توسط دولت به شرح زیر است:

- نقد ادامه پرواز و تبادلات ایران و چین علیرغم شیوع گسترده کرونا در چین
- اصرار حکومت ایران به برگزاری مراسم ۲۲ بهمن و انتخابات ۲ اسفند با وجود شایعه و گزارش‌هایی از شیوع کرونا در ایران
- پنهان‌کاری و دروغ‌گویی سیستماتیک حاکمیت و دولت در زمان شیوع بحران کرونا در ایران و برخورد قهرآمیز با متشرکنندگان خبر در اواسط بهمن
- تکذیب خبر شیوع کرونا توسط مقامات و القای پنهان‌کاری
- بی‌اعتمادی به تصمیمات و اخبار و گزارش‌های رسمی به خاطر وقایع مرتبط با آبان و دی ماه
- مقایسه نحوه برخورد ایران و کشورهای دیگر با بحران کرونا و نقد سیستم سیاسی ایران
- تعطیلی مجلس شورای اسلامی به عنوان یکی از نهادهای مهم در بخش نظارت و قانون‌گذاری در زمان بحران

باتوجه به سیاست‌های اتخاذ شده در مورد بحران کرونا توسط دولت و حاکمیت و انتقادهای وارده به آنها باید در سطوح مختلف حاکمیتی و حکومتی به سازوکار واحد و هماهنگ در مدیریت بحران رسید. مدیریت بحران در زمان شیوع ویروس کرونا و ارائه تصویری مقتدر و قدرتمند از نحوه برخورد با مسائل و چالش‌های موجود، باعث خواهد شد تا افکار عمومی وجود نیروی قادر به حل بحران را بیشتر احساس کنند. در نتیجه ظهور نیروها در عرصه میدانی برای رفع مشکلات باید به گونه‌ای باشد تا مانع سواستفاده و تبلیغات سوء دشمنان شود چرا که برخی از اقدامات داوطلبانه از سوی نیروهای بسیج و مردمی تصویرسازی نامناسبی از مقابله با بحران کرونا به نمایش گذاشته است. نظر به این‌که دامنه سیاست‌های اتخاذ شده بسیار وسیع و گسترده می‌باشد و عوامل زیادی را تحت تاثیر خود قرار داده است لذا این پژوهش گنجایش تشریح همه آنها را ندارد و فقط به اثرات سیاست‌گذاری بر روی عملکرد اقتصادی جامعه پرداخته شده است.

کتابنامه

- پیشوائی، مهدی (۱۳۹۹). «بحران ویروس کرونا»، فلسفه و کلام، ۷۰۹، صص ۶-۵.
- محمد، مهران (۱۳۹۹). «اقتصاد در عصر کرونا»، بورس، ۱۱۷۵ (۱)، صص ۳-۱.
- کاتبی، داناک (۱۳۹۹). «بررسی اثرات کوید ۱۹ بر جنبه‌های مختلف اقتصاد ایران»، بازار و سرمایه، ۱۱۳، صص ۳۲-۳۰.
- خسروی، محمدحسین (۱۳۹۹). «سلطه کرونا و دورکاری»، پیوند، شماره ۴۷۵، صص ۱۹-۱۸.
- مقصودی، حمید رضا (۱۳۹۹). «مسئولیت اقتصادی دولت در برابر کرونا در نگاه استاد سید عباس موسویان»، پاسدار اسلام، شماره ۴۶۱، صص ۵۷-۵۶.
- حاجی ده آبادی، محمدعلی (۱۳۹۹). «از بحران کرونا تا سیاست جنایی»، حقوق اسلامی، ۶۴ (۱)، صص ۱۵۳-۱۳۱.
- فراحتی، مهرزاد (۱۳۹۹). «پیامدهای روان‌شناختی شیوع ویروس کرونا در جامعه»، ارزیابی تاثیرات اجتماعی، ۱ (۲)، صص ۲۲۵-۲۰۷.
- کاتبی، داناک (۱۳۹۹). «بررسی اثرات کرونا و ویروس بر جنبه‌های مختلف اقتصاد ایران»، بازار و سرمایه، ۱۱۳، صص ۳۲-۳۰.
- محدث اردبیلی، ابوالفضل؛ جوادیان، سمیه؛ آزادمنش، مصطفی و مکیان، امیر (۱۳۹۸). «کرونا (تعارف و پیامدها)»، مطالعات راهبردی علوم انسانی و اسلامی، ۲۳، صص ۱۵۰-۱۴۵.

- محمدی، مهرا (۱۳۹۸). «اقتصاد»، ۱۷۴، صص ۳-۱.
- نوحی، شهناز؛ میرحسینی، حسین؛ جان بزرگی، مسعود؛ مهاجر، حسینعلی و ناصری فدافن، ملکه (۱۳۹۹). «نقش سلامت معنوی و و مقابله مذهبی در پیش بینی اضطراب مرگ در بیماران مبتلا به ویروس کرونا»، مطالعات اسلام و روانشناسی، ۲۶، صص ۲۹-۴۲.
- حسینی، حسین (۱۳۸۵). «بحران چیست و چگونه تعریف می شود»، فصلنامه امنیت، ۵(۱)، صص ۲۰-۴۵.
- بشیری، حسین (۱۳۸۲). «آموزش دانش سیاسی»، تهران: نشر نگاه معاصر.
- پژوهشکده تحقیقات راهبردی: <https://csr.ir/fa/news>
- «مردم قربانی ناکارآمدی دولت». روزنامه جهان صنعت. ۲۰۲۰-۰۵-۰۶. دریافت شده در ۲۰۲۰-۰۵-۲۸.
- سایت ایرنا: <https://www.irna.ir/news/83756051>

- Cao, Z. Estimating the effective reproduction number of the 2019-nCoV in China. medRxiv 2020. Chung MY, Cha KS, Cho OH. Correlation between self-esteem, death anxiety, and spiritual wellbeing in Korean University students. Korean J Adult Nurs. 2015; 27(3):367-74.
- Mihd H ,Tawfiq J A ,Memish Z A (2016) Middle east respiratory syndrome coronavirus (mers-cov)origin and animal reservoir ;13 (1)
- Huang Y, Zhao N. (2020). Generalized anxiety disorder, depressive symptoms and sleep quality during COVID-19 epidemic in China: a web-based cross-sectional survey. <https://doi.org/10.1101/2020.02.19.20025395>
- Nishiura, H.(2020). The Rate of Under ascertainment of Novel Coronavirus(2019-nCoV) Infection: Estimation Using Japanese Passengers Data on Evacuation Flights. J. Clin. Med, 9, 419.
- Shukla, P. & Rishi, P. (2017). A Correlational Study of Psychosocial& Spiritual Well Being and Death Anxiety among Advanced Stage Cancer Patients. American Journal of Applied Psychology, 2(3), pp. 59-65.
- Zhong B, Lou W, Li H, Zhang Q, Liu X, Li W, Li Y. (2020). Knowledge, attitudes, and practices towards COVID-19 among Chinese residents during the rapid rise period of the COVID-19 outbreak: a quick online cross-sectional survey. International Journal of Biological Sciences, 16(10): 1745-1752.